

Advies inzake gendermainstreaming bij het uitvoeren van het strategisch beleid met betrekking tot digitalisering voor ontwikkeling

Deze adviesnota van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling (ARGO) wil gendermainstreaming ondersteunen in het strategisch beleid met betrekking tot digitalisering voor ontwikkeling van de Belgische ontwikkelingssamenwerking (D4D)¹. Dit advies is het resultaat van het denkwerk over het thema “gender en digitalisering” tijdens twee publieke bijeenkomsten in 2017². De Raad adviseert om rekening te houden met de dubbele genderbenadering in de digitale hervorming van de Belgische ontwikkelingssamenwerking en de uitvoering van het Belgische D4D-beleid.

De digitale kloof tussen de seksen is niet enkel een maatschappelijk probleem en een probleem inzake gelijkheid, maar vormt ook een wezenlijke uitdaging voor economische ontwikkeling. Digitalisering voor ontwikkeling wordt gezien als een instrument om te komen tot gelijkheid tussen vrouwen en mannen en om in te grijpen op de structurele ongelijkheid waarmee vrouwen en meisjes worden geconfronteerd. Die ongelijkheid zal evenwel niet alleen verdwijnen doordat er beroep wordt gedaan op digitalisering. Het risico bestaat zelfs dat de digitale kloof groter wordt als de interventies in verband met het D4D-beleid geen rekening houden met de meest kwetsbaren en met de nood om met voorrang te investeren in de grondslagen van duurzame menselijke ontwikkeling, namelijk basisonderwijs en toegankelijke diensten voor gezondheidszorg van een goede kwaliteit.

In deze adviesnota levert de ARGO nuttige informatie over de context en ook aanbevelingen voor de uitvoering, opvolging en eventuele aanpassing van het Belgische D4D-beleid vanuit een genderoogpunt, vooral dan wat betreft de belangrijkste krachtlijnen ervan: “digitalisering voor inclusieve samenlevingen” en “digitalisering voor inclusieve en duurzame economische groei”.

1. Context

Ontoereikend onderwijs voor de inclusie van meisjes en vrouwen in de digitale revolutie

1. Het voorbije decennium is het schoolbezoek van meisjes van alle leeftijden sneller toegenomen dan dat van jongens, maar er zijn nog altijd verschillen tussen de seksen. In een derde van de landen zijn nog altijd meer jongens dan meisjes ingeschreven in de lagere school. **Twee derde van de 750 miljoen volwassenen in de wereld die niet kunnen lezen of schrijven zijn vrouwen.** 16 miljoen meisjes tussen 6 en 11 jaar gaan nooit naar school, tegenover 8 miljoen jongens. **Armoede vormt de grootste belemmering voor het onderwijs van meisjes, maar een tienermeisje kan ook gedwongen worden om van school te gaan om te helpen bij huishoudelijk werk, vroegtijdig te trouwen of uit vrees voor**

¹ Die staat beschreven in de strategienota “Digital for Development (D4D) voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking” https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/strategienota_d4d.pdf

² Een eerste bijeenkomst was het internationaal seminar van 25 januari 2017 “Duurzame ontwikkeling en maatschappelijk empowerment van vrouwen. Hoe kunnen de Duurzame Ontwikkelingsdoelen bijdragen tot de versterking van de sociaaleconomische positie van vrouwen?”. Op het programma stond ook een participatief werkatelier over “Digitalisering en innovatie”. De tweede bijeenkomst was de Ronde Tafel van 11 oktober 2017 “Van de digitale kloof tussen mannen en vrouwen naar de empowerment van vrouwen”, met uitwisseling over “Digitalisering en onderwijs”, “Digitalisering als middel voor economische empowerment” en “Digitalisering als middel in de strijd tegen geweld”.

intimidatie³. In die omstandigheden worden veel vrouwen uitgesloten van de digitale revolutie en er moet bijzondere aandacht worden besteed aan de vele verschillende en gecombineerde identiteiten en ongelijkheden waarmee vrouwen worden geconfronteerd om de onderlinge ongelijkheid niet nog te vergroten: analfabeet, van het platteland, jong, oud, gezinshoofd van een eenoudergezin, lid van een inheems volk, seropositief, gehandicapt, met een specifieke seksuele geaardheid, met een migratieachtergrond, vluchteling en op de vlucht in eigen land.

2. Over het algemeen zijn vaardigheden op het vlak van digitale geletterdheid of meer geavanceerde vaardigheden zoals coderen nog maar weinig vertegenwoordigd in de onderwijssystemen. En zelfs wanneer aan die vereiste is voldaan, **bieden de onderwijssystemen meisjes niet altijd de mogelijkheden om deel te nemen aan de lessen wetenschappen, techniek, engineering en wiskunde (STEM)**. Dat zorgt ervoor dat meisjes beslissen tot een minimale invulling en enkel STEM-vakken te volgen die in het programma vereist zijn. Wat op zijn beurt een negatieve impact heeft op hun doorstroming naar beroepen in de ICT-sector, die vaak afhangen van kennis die is verworven via STEM-onderwijs. Nochtans kan gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij het ontwerpen en uitvoeren van de digitalisering alleen maar bijdragen aan een eerlijke en duurzame maatschappelijke ontwikkeling. **Zo stellen vrouwen vaker dan mannen hun ervaringen ten dienste van maatschappelijke initiatieven, wat ook een afspiegeling kan zijn van de sociale normen en de verschillen in opvoeding.**

3. Meisjes en vrouwen worden geconfronteerd met **verscheidene seksistische stereotypes die gevolgen hebben voor hun vermogen om hun vaardigheden in digitale geletterdheid te ontwikkelen en om in de ICT-sector te werken**. De STEM-vakken, als toegangsweg tot technisch onderwijs en een technische opleiding of tot hoger onderwijs, worden vaak als niet geschikt beschouwd voor meisjes. In plaats daarvan worden zij naar andere sectoren toe geleid, zoals onderwijs of gezondheidszorg. Meisjes die doorzetten en toch kiezen voor een studie in dit domein, worden omwille van hun geslacht verondersteld minder goed in staat te zijn om dezelfde hoeveelheid en hetzelfde soort werk uit te voeren als hun mannelijke collega's. Omdat er heel weinig vrouwelijke beroepskrachten in deze sector zijn, bestaat de overgrote meerderheid van de leerkrachten uit mannen, die te vaak die seksistische stereotypes overbrengen. Verder worden vrouwen ook nog altijd geconfronteerd met seksisme bij de aanwerving en bij hun werk. Op lange termijn verlaten veel meer vrouwen dan mannen deze activiteitssector omwille van de seksistische discriminatie en stereotypes die ze ervaren in de arbeidswereld⁴.

Ongelijke toegang, deelname en zeggenschap van vrouwen bij digitalisering

4. **De kosten vormen een van de belangrijkste belemmeringen bij de eerste toegang en het gebruik van de informatie- en communicatietechnologieën (ICT) voor vrouwen. Dat geldt in het bijzonder voor vrouwen op het platteland en vrouwen met een laag inkomen.** Hoewel steeds meer vrouwen een mobiele telefoon, een smartphone of een computer hebben, is de toegang tot een goedkope verbinding van een goede kwaliteit nog altijd een reusachtig probleem omwille van de kwaliteit van de infrastructuur en het netwerkbereik. Bovendien hebben vrouwen soms maar beperkte toegang tot openbare ICT-diensten zoals cybercafés of telecentra. In veel gevallen worden die plekken beschouwd

³ UNESCO Institute for statistics, <http://uis.unesco.org/apps/visualisations/no-girl-left-behind/index.html>

⁴ Women's Pathways to the Digital Sector: Stories of Opportunities and Challenges, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development of Germany, 2017

als plaatsen die niet veilig genoeg zijn voor vrouwen en meisjes. Omdat deze ruimten traditioneel voorbehouden zijn voor mannen, kunnen vrouwen zich er slecht op hun gemak voelen, worden lastiggevallen of het slachtoffer worden van geweld. Bijgevolg kunnen hun ouders, voogden of partners hen verbieden om op die plaatsen te komen.

5. Gemiddeld hebben vrouwen 14% minder kans om een mobiele telefoon te bezitten dan mannen, wat betekent dat **200 miljoen minder vrouwen dan mannen een mobiele telefoon hebben**. In zwart-Afrika heeft een vrouw 23% minder kans dan een man om een mobiele telefoon te bezitten⁵. In veel ontwikkelingslanden zijn mobiele telefoons het belangrijkste middel voor internettoegang. De grootste verschillen tussen de seksen op dit vlak worden vastgesteld in Zuid-Azië en zwart-Afrika⁶. Vrouwen hebben ook toegang tot materiaal van minder goede kwaliteit dan de mannen. Vrouwen hebben het vaakst toegang tot ICT bij hen thuis, terwijl mannen meer toegang hebben op hun werk tot materiaal dat vaker wordt vervangen dan het materiaal thuis.

6. Niet alleen in de toegang tot ICT-materiaal maar ook in het gebruik van mobiele en internetdiensten door vrouwen stellen we een groeiende en aanhoudende kloof vast. Die kloof neemt toe naarmate de technologische werking gesofisticeerder wordt en de kost van eigendom stijgt. Meestal maken vrouwen minder vaak en minder lang gebruik van mobiele tekst- en datadiensten dan mannen. **Er zijn meer vrouwen dan mannen die verklaren nooit toegang te hebben gehad tot internet op hun mobiele telefoon. Het verschil tussen vrouwen en mannen op het vlak van mobiele toegang tot breedbandinternet bedraagt 45% in zwart-Afrika en tot 50% in bepaalde delen van het Aziatische platteland**⁷. Door een beperktere toegang tot digitale middelen hebben veel vrouwelijke ondernemers geen toegang tot nuttige inlichtingen, onder andere over wetswijzigingen of de toestand op de markten, en verliezen zij dus een deel van hun concurrentievermogen en nieuwe ontwikkelingskansen voor hun bedrijf.

7. Vrouwen en meisjes worden vandaag uitgesloten van heel wat kansen in de ICT-sector, van het gebruik tot het ontwerp, en in veel domeinen van hun leven, omwille van discriminatie die haar oorsprong vindt in bestaande seksistische stereotypes en maatschappelijke normen. **Op wereldschaal bezetten vrouwen op die manier slechts 24% van alle arbeidsplaatsen in de ICT-sector en in een context van ontwikkelingslanden werken mannen 2,7 keer vaker in de ICT-sector**. Mannen oefenen ook 7,6 keer meer dan vrouwen een beroep uit dat specifieke ICT-vaardigheden vereist. **Wanneer vrouwen werk hebben in de ICT-sector, is dat veelal voor algemene taken van administratieve aard, op de personeelsdienst of in minder goed betaalde en laag gekwalificeerde banen**. Er zijn veel minder vrouwen dan mannen in directiefuncties in de ICT-sector. In de sector van de mobiele telefonie bijvoorbeeld bekleden vrouwen minder dan 20% van de directiefuncties; in Afrika is dat zelfs minder dan 10%⁸.

⁵ Women and Mobile: A Global Opportunity, GSMA et al., 2010, http://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2013/01/GSMA_Women_and_Mobile-A_Global_Opportunity.pdf

⁶ Measuring the Information Society Report, ITU, 2016

⁷ Women's Pathways to the Digital Sector: Stories of Opportunities and Challenges, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development of Germany, 2017 http://www.itu.int/en/ITU-D/Digital-Inclusion/Women-and-Girls/Girls-in-ICT-Portal/Documents/Study_Womens%20pathways%20to%20the%20digital%20sector.pdf

⁸ *Ibidem*

Het potentieel van digitalisering voor de empowerment van meisjes en vrouwen

8. Vrouwen en meisjes melden vaker **een groter gevoel van empowerment⁹ wanneer ze toegang hebben verworven tot ICT**. Die technologie kan betere kansen bieden voor levenslang leren en meisjes en vrouwen de juiste kansen bieden om de nodige vaardigheden te ontwikkelen voor de huidige en toekomstige arbeidsmarkt. Digitale vaardigheden worden steeds meer als essentieel beschouwd voor de arbeidsinzetbaarheid in veel beroepssectoren¹⁰. Veel vacatures voor geschoold werk die sectoroverschrijdende vaardigheden vergen, bijvoorbeeld tussen de gezondheidszorg en de ICT-sector, worden niet ingevuld bij gebrek aan kandidaten/kandidates die beantwoorden aan het gezochte profiel.

9. Wanneer vrouwen en meisjes ICT gaan gebruiken, kan dit **de financiële inclusie vergroten en bijgevolg helpen om andere dimensies van gendergelijkheid te verwezenlijken**. Zo kan de kennis van ICT de aanwezigheid van vrouwen in de economische sfeer bevorderen door hun economische activiteiten en hun financiële autonomie te ondersteunen, door hun aanwezigheid op de arbeidsmarkt te vergroten, hun nieuwe beroepskansen te bieden door de efficiëntie van de handelszaken en de bedrijven van vrouwen te bevorderen. De overdracht van geld via mobiele telefoons heeft bijvoorbeeld positieve gevolgen voor de vrouwelijke ondernemers, omdat dit de toegang tot verzekeringen en microkredieten vergemakkelijkt.

10. ICT vormt een **nuttig instrument voor empowerment dat vrouwen en meisjes de mogelijkheid biedt om uit hun isolement te treden, om binnen een gemeenschap kennis en ervaringen uit te wisselen** als binnen een professioneel netwerk, om communicatie te onderhouden met de familie, zich te vormen of informatie te ontvangen over hun rechten, over de afkondiging of wijziging van wetten, over milieucrises, over insectenplagen of over de ontwikkeling van de prijzen op de markten. ICT kan helpen bij een beter beheer van de dagelijkse taken, bijvoorbeeld via instrumenten voor financieel beheer, voor tijdbeheer, online-gezondheidsdiensten, ook in verband met de seksuele en reproductieve gezondheid, en kostbare tijdwinst opleveren.

11. De snelle toegang tot informatie en tot een manier van communiceren met het brede publiek, vooral via de sociale media, maakt het ook mogelijk **om de stem van vrouwen over de hele wereld te versterken door een betere bekendmaking van hun situatie en van de verschillende bijdragen die zij leveren aan de samenleving**. ICT kan vrouwen de kans bieden om te stemmen in vertrouwelijkheid, om hun rechten op te eisen, het woord te nemen en hun leiderschap te versterken. ICT kan ook worden gebruikt bij inspanningen om actie te voeren en te mobiliseren op politiek vlak en de politieke empowerment van vrouwen bevorderen. **Door een sterkere netwerking kunnen zij een proces van dubbele emancipatie ondersteunen, op persoonlijk en politiek vlak ten gunste van de gemeenschappen**.

⁹ Empowerment verwijst naar de macht die vrouwen kunnen hebben over hun eigen leven, maar ook binnen een groep in de samenleving of in de politiek.

¹⁰ Women's Pathways to the Digital Sector: Stories of Opportunities and Challenges, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development of Germany, 2017 http://www.itu.int/en/ITU-D/Digital-Inclusion/Women-and-Girls/Girls-in-ICT-Portal/Documents/Study_Womens%20pathways%20to%20the%20digital%20sector.pdf

Digitalisering en geweld tegen meisjes en vrouwen

12. Ondanks het potentieel van de digitalisering voor de empowerment van vrouwen en meisjes, ondergaan zij momenteel **heel wat geweld op internet en door het gebruik van de nieuwe technologieën**. Net als in het werkelijke leven liggen vrouwen en meisjes online onder vuur omwille van hun geslacht en de patriarchale stereotypes die de basis vormen voor de genderongelijkheid. In de digitale sfeer worden zij geconfronteerd met verschillende vormen van geweld door verschillende soorten actoren, onder wie hun levenspartner. Het gaat om pesterijen, haatzaaiende seksistische uitlatingen, intimidatie, toezicht, allerlei bedreigingen, openbaarmaking van persoonsgegevens, identiteitsfraude of het zonder toestemming delen van seksueel of pornografisch getinte inhoud. ICT kan bijdragen tot partnergeweld en wordt ook gebruikt om meisjes en vrouwen in de prostitutie te lokken¹¹.

13. **Vrouwen en meisjes worden aangevallen omwille van hun identiteit en hun status** omdat ze LGBTQI zijn, tot een religieuze of etnische minderheid behoren, economisch kwetsbaar, gehandicapt of migrante zijn, enz. Wanneer verscheidene kwetsbaarheden of specifieke kenmerken bij elkaar komen, wordt het risico van geweld groter. Dat blijkt ook het geval voor mannen en jongens van wie de identiteit en de status niet beantwoorden aan de lokaal verspreide maatschappelijke normen van mannelijkheid. Bovendien worden vrouwen en meisjes ook gevisieerd **omwille van hun activiteiten** omdat ze militante, feministe, artieste, journaliste zijn of werken in door mannen gedomineerde sectoren, omdat ze opkomen voor de mensenrechten, of parlements lid, universitaire of advocate zijn, enz. De tactieken en de middelen die de daders hanteren verschillen, maar het is altijd de bedoeling om de vrouwen en meisjes lastig te vallen, te vernederen, bang te maken, te bedreigen en het zwijgen op te leggen. De massamentaliteit, de anonimiteit en de alomtegenwoordigheid van cyberaanvallen dragen bij aan een gevoel van straffeloosheid van de daders en aan de instandhouding van geweld in de digitale sfeer¹².

14. **Dat geweld vindt zijn oorsprong in de ongelijke verdeling van de macht en de taken tussen vrouwen en mannen in de samenleving en ook in de structuur van de ICT-sector zelf en in de aard van de ruimte op het internet**¹³. De ICT-sector is een mannenwereld. De ruimte op het internet wordt beschouwd als een ruimte waar het individu vrij is van verplichtingen en wetten. Veel ICT-gebruikers en -gebruiksters hebben helemaal geen informatie over hun rechten en hebben geen kennis in verband met bescherming en veiligheid op het internet. Bovendien verschuilen de grote internetbedrijven zich achter hun statuut van technologiebedrijf en niet van mediaonderneming, hoewel hun gemeenschappelijke normen en moderatiemethoden in grote mate mee de opvattingen en gedragingen op het vlak van de rechten van vrouwen en meisjes vorm geven en beïnvloeden¹⁴.

¹¹ Mapping the state of online violence against women and girls in Europe, European Women's Lobby, 2017

https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_report_2017_for_web.pdf

¹² *Ibidem*

¹³ Online is de verkrachtingscultuur even sterk verspreid als in de werkelijke wereld. Zo houdt bijvoorbeeld minstens 30% van alle internetverkeer verband met pornografie en 88,2% van de best scorende pornografische scènes bevat daden van agressie en in 94% van de gevallen is die daad gericht tegen een vrouw. UN Broadband Commission for Digital Development, "Cyber Violence Against Women and Girls: A World-Wide Wake-Up Call", 2015,

http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf?v=1&d=20150924T154259

¹⁴ *Ibidem*

Gebrek aan betrouwbare naar geslacht uitgesplitste gegevens en statistieken

15. Er zijn nog maar weinig betrouwbare naar geslacht uitgesplitste statistieken over bezit van, toegang tot en gebruik van ICT in de lage- en middeninkomenslanden. Er zijn betrouwbare gegevens over de toegang tot en het gebruik van ICT bij vrouwen **nodig om de lacunes en de actieterreinen te bepalen, maar ook om in de toekomst de belangrijkste gevolgen** op het vlak van verandering in het onderwijs, beroepsdeelname en beroepservaring van vrouwen en meisjes in de ICT-sector in te schatten.

2. Aanbevelingen: De digitale kloof verkleinen verbetert de positie van vrouwen in de samenleving

16. **Systematisch rekening houden met de genderdimensie bij het uitstippelen en het uitvoeren van het D4D-beleid**, en dus bij de analyse de situatie van vrouwen en mannen vergelijken, de eventuele ongelijkheid tussen de geslachten vaststellen en proberen die te beperken of weg te werken, en dit bij het uitstippelen, uitvoeren en evalueren van elk D4D-initiatief of -programma.

Inclusieve onderwijssystemen opzetten

17. Investeren in **gerichte programma's die kunnen helpen om specifieke maatschappelijke en economische factoren aan te pakken die meisjes hun recht op onderwijs ontnemen** om zo de vierde doelstelling voor duurzame ontwikkeling te verwezenlijken: "Iedereen toegang bieden tot inclusief kwaliteitsonderwijs, en de mogelijkheden voor levenslang leren bevorderen". Die investering moet zowel gebeuren door België als door zijn partnerlanden om van het recht op onderwijs een realiteit te maken voor iedereen.

18. **Programma's en onderzoeksacties op het gebied van alfabetisering, onderwijs en opleiding uitvoeren, die digitalisering gebruiken als middel om de meest achtergestelde personen te bereiken**, en zich baseren op de evaluatie hiervan om dergelijke acties te kunnen herhalen.

19. **Programma's ondersteunen die gericht zijn op empowerment van meisjes en vrouwen** en die enerzijds streven naar de verbetering van psychologische competenties, zoals zelfeffectiviteit of zelfvertrouwen, en anderzijds naar betere mechanismen voor de overgang tussen het formeel onderwijs en werk in de ICT-sector **die het gemakkelijker maken om inhoud te maken en te verspreiden die hun standpunten en ervaringen weerspiegelen**, onder andere programma's voor sensibilisering, onderwijs, publieksvoorlichting, beroepskeuzevoorlichting, een snelle opleiding coderen of "kennismakingsdagen" met ICT.

20. De onderwijssystemen veranderen om van in het lager onderwijs de **basis te leggen voor digitale vaardigheden en levenslang leren** voor alle lerenden, met ook **vorming op het gebied van media en ICT die aandacht heeft voor gendergelijkheid en het mogelijk maakt om inhoud te ontcijferen, een kritische geest te ontwikkelen, verkeerde informatie op te sporen en zich te beschermen op het internet.**

21. **Werken aan en investeren in sensibiliseringsprogramma's voor scholieren en hun ouders, met activiteiten die stereotypes in verband met gender en met ICT in vraag stellen** om zo de dominante houding tegenover de deelname van meisjes en vrouwen aan STEM-vakken en in de ICT-sector te veranderen.

22. In het onderwijsbeleid de nadruk leggen op vaardigheden met betrekking tot digitale geletterdheid voor meisjes en vrouwen en hun studie van STEM-vakken ondersteunen in een inclusieve en niet-seksistische omgeving. Het komt erop aan **programma's te steunen die hen al vroeg in contact brengen met technologie, zodat meisjes de kans krijgen om op jonge leeftijd met de technologie te experimenteren**. Dit kan hun vertrouwen in de digitale technologieën en uiteindelijk in werken in de ICT-sector vergroten. En het is ook nodig om te investeren in de **opleiding van vrouwelijke leerkrachten die een positief model kunnen zijn voor de meisjes** en hen aanmoedigen om hun studie voort te zetten in het middelbaar onderwijs en daarna op het gebied van STEM.

De toegang, deelname en zeggenschap van vrouwen bij de digitalisering garanderen

23. De **lokale sociaal-culturele context op het vlak van de empowerment van vrouwen analyseren, rekening houdend met de verschillende dimensies van digitale uitsluiting** – mobiliteit, inkomen, tijdsdruk en lokale normen over de deelname van vrouwen aan ICT – **voorafgaand aan elke interventie** in het kader van de uitvoering van het strategisch beleid inzake digitalisering voor ontwikkeling van de Belgische ontwikkelingssamenwerking, om maatregelen te nemen die de gelijke toegang en deelname van vrouwen verzekeren.

24. **De initiatieven en programma's met betrekking tot digitalisering voor ontwikkeling evalueren** op hun ruimere impact in de samenleving en er vooral op toezien dat zij **de vrouwen en meisjes bereiken die het meest zijn achtergesteld** omwille van hun geografische situatie, hun leeftijd, het inkomen van hun gezin, hun onderwijsniveau, omdat ze behoren tot een etnische of religieuze minderheid, omwille van een handicap, enz.

25. Zorgen voor **beschikbare, veilige openbare ruimten waar vrouwen en meisjes op regelmatige basis toegang kunnen hebben tot ICT**. Tegelijk is het nodig om **de sociale en culturele normen te bespreken en te veranderen** die vrouwen en meisjes de vrije toegang tot die plaatsen verhinderen, onder andere via sensibiliseringsprogramma's voor jongens en mannen.

26. **De kostenbarrière verlagen of wegnemen** om de belangstelling voor de toegang tot ICT bij vrouwen en meisjes te bevorderen, vooral bij vrouwen en meisjes op het platteland voor wie de prijs stijgt door hun geografische afstand tot de grote steden.

Het potentieel van digitalisering voor de empowerment van meisjes en vrouwen verwezenlijken

27. **Programma's uitvoeren die specifiek bestemd zijn voor vrouwen en meisjes, die voorrang geven aan een collectieve manier van werken en die gebruik maken van de al bestaande lokale structuren** zoals vrouwengroepen, boeren- en boerinnenverenigingen, lokale verenigingen en overheden. Die structuren organiseren al interactieve workshops, gespreksgroepen of handelsbeurzen om de toegang

tot informatie en ICT-vorming, uitwisseling tussen collega's en de ontwikkeling van netwerken en nieuwe kansen mogelijk te maken of zij kunnen dergelijke bijeenkomsten faciliteren.

28. Investeren in mentoren **programma's die in het domein van STEM en ICT vrouwen identificeren die als rolmodel kunnen dienen**, enerzijds voor meisjes en jonge vrouwen bij hun studiekeuze en bij de keuze van hun toekomstige beroepsloopbaan, en anderzijds voor vrouwen die al actief zijn in het werkveld om hun blijvende inzet en hun promotie in verantwoordelijke functies te ondersteunen.

29. **Specifieke beleidslijnen en programma's uitvoeren om vrouwen een eerlijke toegang te garanderen tot innovatieve financiële middelen die beantwoorden aan hun noden**, gaande van microkrediet tot grotere financiering, **en ook aan hun verplichtingen** op het vlak van subsidies en kredieten via overheidsinvesteringen.

30. **Digitale programma's ondersteunen die streven naar een grotere betrokkenheid van vrouwen bij burgerschap** en de actieve deelname, vertegenwoordiging en besluitvorming door vrouwen in de **politieke ruimte** bevorderen, met name naar aanleiding van verkiezingen.

31. **Programma's voor ondernemerschap en sociale economie voor jonge vrouwen die zijn afgestudeerd in de ICT-sector** ondersteunen om hun professionele integratie te bevorderen in een context met een grote werkloosheid. De lokale overheid ondersteunen bij het verbeteren van het juridisch kader dat nodig is om ondernemerschap en sociale economie te bevorderen en ook bij het invoeren van systemen voor sociale bescherming die rekening houden met de specifieke noden van vrouwelijke ondernemers.

32. **Het bedenken en maken van inhoud door vrouwen stimuleren** om hun economische activiteiten te promoten en te bevorderen dat zij zich uiten op politiek vlak, als burger en om hun artistieke creativiteit te bevorderen.

33. Bij de partnerlanden pleiten voor **interministeriële consortia bij het uitwerken, uitvoeren, opvolgen en evalueren van programma's met betrekking tot digitalisering voor ontwikkeling**, waarbij minstens de ministeries voor ICT, onderwijs, werkgelegenheid en gelijke kansen betrokken zouden moeten zijn.

34. **Garanties en concrete maatregelen eisen van de organisaties en bedrijven** die partner zijn bij de programma's van de Belgische ontwikkelingssamenwerking met betrekking tot digitalisering voor ontwikkeling voor wat betreft de actieve strijd tegen het hanteren van seksistische stereotypes bij aanwervingsprocedures, de ontwikkeling van een werkomgeving die gunstig is voor vrouwen en het actief zoeken en promoten van vrouwen die geschikt zijn voor verantwoordelijke functies.

35. **De samenwerkingsverbanden en de overdracht van technologie in het kader van de wereldwijde mechanismen die zijn opgezet voor het bereiken van duurzame ontwikkelingsdoelstelling 17** versterken, om de kennis en de toegang van de ontwikkelingslanden tot wetenschap, technologie en innovatie en tot een wereldwijd mechanisme voor technologieoverdracht te verbeteren. Ervoor zorgen dat dit proces op gelijke wijze voordeel oplevert voor vrouwen en mannen, jongens en meisjes.

Strijden tegen geweld op vrouwen en meisjes in de digitale sfeer

36. **Duurzame financiering verstrekken aan en systematisch overleg plegen met vrouwenorganisaties** die steun bieden aan vrouwen en meisjes die het slachtoffer zijn van geweld en die campagnes opzetten voor advocacy en sensibilisering voor het aanhoudende geweld op vrouwen en meisjes, waaronder ook het geweld op het internet of door het gebruik van nieuwe technologieën.

37. Steun bieden aan **vormingsprogramma's over cybergeweld op vrouwen vanuit een genderoogpunt bestemd voor medewerk(st)ers van de politie en het gerecht** om die vormen van geweld te kunnen opsporen, aanpakken en vervolgen, vooral misleiding of het online "rekruteren" van vrouwen en meisjes in gevaarlijke situaties zoals mensenhandel en seksueel misbruik.

38. Steun bieden aan **programma's van onderzoeksactie om gegevens te leveren over cybergeweld in de partnerlanden van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.**

39. Steun bieden aan **structuren met digitale middelen die de veiligheid garanderen van vrouwen in conflictzones en in vredesprocessen**, onder andere via waarschuwingssystemen voor mensenrechtenverdedigers.

40. Pleiten voor een **update van het internationaal en het nationaal wetgevend kader om alle vormen van cybergeweld op vrouwen en meisjes strafbaar te stellen en de daders te vervolgen¹⁵**. Technologiebedrijven en intermediaire internetbedrijven zouden er bijvoorbeeld over moeten waken dat hun platformen en toepassingen niet verkeerd worden gebruikt om geweld op vrouwen te plegen en te bestendigen, en als dat wel gebeurt, zouden zij onmiddellijk maatregelen moeten nemen om dat te verhelpen.

Het verzamelen van gegevens en het opstellen van betrouwbare naar geslacht uitgesplitste statistieken aanmoedigen

41. De **capaciteitsopbouw van nationale statistiekenbureaus op het vlak van kwantitatieve en kwalitatieve naar geslacht uitgesplitste gegevens** bevorderen en daar ook menselijke en financiële middelen in investeren, met de bedoeling:

- Referentiepunten op te stellen die kunnen helpen om vast te stellen welke vorderingen zijn gemaakt om de kloof te verkleinen bij de toegang en het gebruik van ICT door vrouwen en meisjes.
- Inzicht mogelijk te maken in de uitdagingen voor vrouwen en meisjes bij hun deelname aan de ICT-sector en hun zeggenschap over ICT.
- Indicatoren te ontwikkelen om de doeltreffendheid van de interventies op het vlak van cybergeweld te meten op basis van inlichtingen over de prevalentie en de kwalijke gevolgen van cybergeweld, het slachtoffer en de dader en hun onderlinge relatie.

¹⁵ Zo zouden de bepalingen van het Verdrag van Istanbul van de Raad van Europa moeten gelden voor gevallen van cybergeweld.

42. **Het verzamelen van naar geslacht uitgesplitste gegevens verzekeren in de verschillende fasen van de programma's van de Belgische ontwikkelingssamenwerking** met betrekking tot digitalisering voor ontwikkeling, vanuit hetzelfde oogpunt als beschreven in de bovenstaande paragraaf.

Voor de Adviesraad Gender en Ontwikkeling¹⁶,

Sophie Charlier
Voorzitster

Lina Neeb
Vicevoorzitster

Advies van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling, met de steun van de werkgroep “Gender en digitalisering”, die bestaat uit de volgende leden: ACODEV, Bruxelles Laïque, het Internationaal Perucomit , CNCD-11.11.11, de Franstalige Vrouwenraad van België en le Monde Selon les Femmes.

¹⁶ De leden van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling zijn CNCD-11.11.11, 11.11.11, de Franstalige Vrouwenraad van België, de Nederlandstalige Vrouwenraad, het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, de Franstalige academische wereld en de Nederlandstalige academische wereld.